

Osobna invalidnina i prihod - prijedlog za pokretanje postupka za ocjenu suglasnosti ZSS, 2014.

Temeljem čl. 38. st. 1. Ustavnog zakona o Ustavnom sudu Republike Hrvatske ("NN" br. 49/02.) podnosimo prijedlog za pokretanje postupka za ocjenu suglasnosti Zakona o socijalnoj skrbi („NN“ br. 157/13.) i to: → čl. 54. st. 2. alineje 2. i 3., koje glase: „- osobi koja ima u vlasništvu drugi stan ili kuću, osim stana ili kuće koju koristi za stanovanje, a koji može otuđiti ili iznajmiti i time osigurati sredstva za uključivanje u zajednicu; - osobi koja ima u vlasništvu poslovni prostor koji ne koristi za obavljanje registrirane djelatnosti“; → dijela čl. 55. st. 1. koji glasi: „za osobu koja nema vlastiti prihod“; → čl. 55. st. 2. koji glasi: „Ako osoba iz čl. 54. st. 1. ovoga Zakona ostvaruje prihod po bilo kojoj osnovi, osobna invalidnina utvrđuje se kao razlika između iznosa iz stavka 1. ovoga članka i prosječnog prihoda ostvarenog u prethodna tri mjeseca prije mjeseca u kojem je podnesen zahtjev, odnosno u kojem je pokrenut postupak po službenoj dužnosti.“; → čl. 55. st. 3. koji glasi: „U prihod iz stavka 2. ovoga članka ne uračunava se zajamčena minimalna naknada, naknada za troškove stanovanja koja je ostvarena na temelju ovoga Zakona, mirovina do iznosa najniže, odnosno minimalne mirovine ostvarene za 40 godina mirovinskog staža, ortopedski dodatak, sredstva za uzdržavanje koje dijete ostvaruje na temelju propisa o obiteljskim odnosima i doplatak za djecu.“, s odredbama čl. 14. i čl. 57. st. 2. Ustava Republike Hrvatske („NN“ br. 56/90., 135/97., 113/00., 28/01., 76/10., 5/14. - pročišćeni tekst, Ustavni sud Republike Hrvatske, 15. siječnja 2014.) i s odredbama čl. 14. Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda Vijeća Europe ("NN – Međ. ugo." br. 18/97., 6/99., 8/99., 14/02. i 1/06.) i čl. 1. Protokola br. 12 uz Konvenciju, te s čl. 3. i 5. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom („NN – Međ. ugo.“ br. 6/07., 3/08., 5/08.).

Naime, svrha osobne invalidnina kao prava iz sustava socijalne skrbi određena je samim Zakonom o socijalnoj skrbi koji u čl. 54. st. 1. navodi da se: „Pravo na osobnu invalidninu priznaje osobi s teškim invaliditetom ili drugim teškim trajnim promjenama u zdravstvenom stanju, u svrhu zadovoljavanja njezinih životnih potreba za uključivanje u svakodnevni život zajednice.“ Ovako definirana svrha priznavanja prava na osobnu invalidninu u skladu je sa tzv. socijalnim modelom invaliditeta te jednim od osnovnih načela Konvencije o pravima osoba s invaliditetom – puno i učinkovito sudjelovanje i uključivanje u društvo osoba s invaliditetom. I Ustav Republike Hrvatske navodi da država posebnu skrb posvećuje uključivanju osoba s invaliditetom u društveni život. Osobna invalidnina bi trebala predstavljati naknadu kojoj je svrha izjednačavanje položaja osoba s najtežim invaliditetom u odnosu na osobe bez invaliditeta. Međutim, daljnje odredbe Zakona o socijalnoj skrbi kojima su regulirani uvjeti za ostvarivanje prava na osobnu invalidninu nisu u skladu sa ovim načelima, odnosno samom svrhom invalidnine propisane Zakonom. Osobna invalidnina je naknada koja bi trebala ovisiti isključivo o stupnju težine invaliditeta. Ona nije zamisljena kao naknada koja služi za podmirenje osnovnih životnih potreba. Ovo jasno proizlazi i iz činjenice da se, sukladno odredbama Zakona, može ostvarivati istodobno uz zajamčenu minimalnu naknadu kojoj je svrha zadovoljavanje osnovnih životnih potreba osobe koja nema dovoljno sredstava za njihovo podmirenje. Unatoč svemu navedenom, Zakonom o socijalnoj skrbi propisano je da ostvarivanje prava na osobnu invalidninu ovisi o prihodu koji pojedinac ostvaruje odnosno imovini koju ima u vlasništvu. Ali i tu zakonodavac radi razliku, ovisno o izvoru prihoda, pa tako u čl. 55. st. 2. Zakona navodi da se propisani iznos osobne invalidnine iz stavka 1. umanjuje za ostvaren prihod. No potom u stavku 3. taksativno navodi što se ne uračunava u taj prihod: zajamčena minimalna naknada, naknada za troškove stanovanja koja je ostvarena na temelju ovog Zakona, mirovina do iznosa najniže, odnosno minimalne mirovine ostvarene za 40 godina mirovinskog staža, ortopedski dodatak, sredstva za uzdržavanje koje dijete ostvaruje na temelju propisa o obiteljskim odnosima i doplatak za djecu. Vezano uz imovinski cenzus, Zakon propisuje da osobnu invalidninu unatoč utvrđenom teškom invaliditetu ne može ostvariti osoba koja ima u vlasništvu drugi stan ili kuću, osim stana ili kuće koju koristi za stanovanje, ili poslovni prostor kojeg ne koristi za obavljanje registrirane djelatnosti, a koji može otuđiti ili iznajmiti i time osigurati sredstva za uključivanje u zajednicu. Smatramo da ovakvom zakonskom regulacijom, dakle vezanošću osobne invalidnine uz prihodovni i imovinski cenzus odredba o svrsi samog prava gubi svoje značenje. Ovakvo određenje nije suglasno niti s ustavnom odredbom o dužnosti države da skrbi o uključivanju osoba s invaliditetom u društveni život. Naime, da bi se osobe s invaliditetom uključile u društveni život na ravnopravnoj osnovi s drugima, njima su potrebne određene prilagodbe. Kako im takve sveobuhvatne

prilagodne nisu u sustavu osigurane na drugi način, država ima kroz naknadu (osobnu invalidninu) osigurava da sami osiguraju potrebnu prilagodbu. Osim navedenog, Zakonom je ustanovljena nejednakost između osoba s istom težinom invaliditeta, ovisno o tome jesu li one zaposlene ili ostvaruju mirovinu. Ukoliko osoba s teškim invaliditetom ostvaruje mjesecni prihod od npr. 1.500,00 kn. od rada, primjerice na temelju ugovora o djelu, neće ostvariti pravo na osobnu invalidninu, a osoba koja ostvaruje mirovinu u istom iznosu istodobno će ostvarivati i puni iznos osobne invalidnine. Ukoliko osoba ostvaruje prihod u vidu stipendije za školovanje, također će se osobna invalidnina ukinuti ili umanjiti za iznos stipendije. Nadalje, samac bez ikakvih prihoda ima sukladno Zakonu pravo na zajamčenu minimalnu naknadu u iznosu od 800,00 kn. mjesecno. Ukoliko je to osoba s teškim invaliditetom (npr. potpuno nepokretna) imala bi pravo uz taj iznos ostvariti i puni iznos osobne invalidnine, odnosno još 1.250,00 kn. mjesecno. Ovo iz razloga što, kao što je ranije rečeno, Zakonom propisana svrha osobne invalidnine nije podmirenje osnovnih životnih potreba. Za podmirenje ovih potreba ostvaruje se pravo na zajamčenu minimalnu naknadu. Međutim, ovo načelo se ne poštuje kada se radi o osobi koja ostvari neki prihod od svog rada jer ukoliko ta osoba npr. ostvari honorar u iznosu od 800,00 kn. mjesecno osobna invalidnina joj se umanjuje za taj iznos te iznosi samo 450,00 kn. Iz navedenog proizlazi da je u boljem položaju osoba koja prima zajamčenu minimalnu naknadu nego ona koja vlastitim radom stječe sredstva za život. Ovakvim uređenjem ovog prava, osobama s invaliditetom direktno se poručuje da se „drže“ socijalne naknade i neka ne prihvaćaju zaposlenje. Ukoliko ostvare neku zaradu od vlastitog rada ili stipendiju za troškove školovanja, sve izdatke koji proizlaze iz invaliditeta morat će podmirivati sami, iz svog prihoda; znači sve eventualne troškove koje imaju kako bi se uključili u život zajednice - došli na posao, nabavili pomagalo, platili pomoć u kući, studirali i sl. Ako se osoba s invaliditetom samo i pokuša aktivirati - gubi pravo na naknadu po osnovi invaliditeta. Dok s jedne strane sustav zapošljavanja, a sve sukladno načelnom opredjeljenju države da uključi osobe s invaliditetom u društvo, razvija mjere aktivne politike zapošljavanja osoba s invaliditetom i sustave podrške zapošljavanju, s druge strane sustav socijalne skrbi ovako uređenim odredbama ne podržava stjecanje niti najmanjeg prihoda osobe s invaliditetom iz osnova rada. Pravobraniteljica je u više navrata upozoravala da postojeća formulacija Zakona stavlja u nejednaki položaj osobe s invaliditetom ovisno o tome da li ostvaruju prihod od rada ili mirovinu, na način da diskriminira sobe s invaliditetom koje ostvaruju prihod od rada. Obrazloženje predlagatelja dano kod donošenja Zakona o socijalnoj skrbi da ovu odredbu ne može izmijeniti zbog nedostatka sredstava nije prihvatljivo sa stajališta odredbi koje zabranjuju diskriminiranje po bilo kojoj osnovi. Uz diskriminaciju osoba s invaliditetom temeljem radno pravnog statusa, zabrinjavajuća je posljedica ovakve odredbe, destimuliranje zapošljavanja osoba s invaliditetom. Na ovaj način te se osobe još više vezuje uz sustav socijalnih naknada, stavlja u položaj ovisnosti o pomoći države, umjesto da sustav potiče njihovo neovisno življenje. To je ne samo protivno odredbama Konvencije o pravima osoba s invaliditetom nego i u opreci sa socijalnim modelom invaliditeta, prema kojem društvo treba omogućiti puno i učinkovito sudjelovanje i uključivanje u društvo osoba s invaliditetom. Prema važećim zakonskim odredbama, ostvarivanje prava na osobnu invalidninu nije omogućeno svima koji imaju isti stupanj invaliditeta već se među istim korisnicima pravi razlika ovisno o njihovom radno pravnom statusu, odnosno imovnom stanju, pa stoga takvu odredbu smatramo diskriminirajućom. Temeljem navedenog predlažemo Ustavnom судu ukidanje osporenih odredbi odnosno njihovih dijelova.

Ishod: Ustavni sud nije još odlučio o prihvaćanju prijedloga i pokretanju postupka.

Ured je 2013. godine Ustavnom судu podnio i prijedlog za ocjenu suglasnosti odredbe Zakona o socijalnoj skrbi o pravu na status roditelja njegovatelja s Ustavom. Prijedlog je opisan u Izvješću pravobraniteljice iz 2013. godine.